รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

Conservative and Restorative Pattern of Traditional Sailing Boat for Ecotourism in Lamae District, Chumphon Province

เบญจมาศ ณ ทองแก้ว[1] และคณะ[2-4] | **Benjamas Na thongkaew et al**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำชุดความรู้ และศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้แนวคิด “คุณค่า” โดยใช้วิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย เส้นเวลา (Timeline) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เรือใบพื้นบ้าน และการวิเคราะห์สถานการณ์ สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ของเรือใบพื้นบ้าน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการมีส่วนร่วมกับกลุ่มแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน วิเคราะห์ผลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาแบ่งออก 3 ส่วน ดังนี้ (1) ชุดความรู้เรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่รวบรวมเป็นคู่มือสื่อความหมาย (เรื่อง“ชักใบขึ้นเสา ล่องเลแม”) (2) ผลการวิเคราะห์สถานการณ์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ พบว่าชุมชนมีศักยภาพจัดอยู่ในระดับ 3 หมายถึง ชุมชนเพิ่งเริ่มต้น มีการเตรียมความพร้อม แต่ยังไม่มีนักท่องเที่ยวควรมีการบริหารจัดการด้านโครงสร้าง

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ติดต่อได้ที่ : christagmy59@gmail.com

[1]Assistant Professor, Faculty of Tourism Development, Maejo - Chumphon University, e-mail: christagmy59@gmail.com

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ติดต่อได้ที่ : keemook@hotmail.com

[2]Assistant Professor Amnat Ruksapol, Faculty of Tourism Development, Maejo - Chumphon University, e-mail: keemook@hotmail.com

[3]อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ติดต่อได้ที่ : jphengkona @gmail.com

[3]Lecturer Jutamas Phengkona, Faculty of Tourism Development, Maejo - Chumphon University, e-mail: jphengkona@gmail.com

[4]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ติดต่อได้ที่ : teacherhin@hotmail.com

[4]Assistant Professor Chondarong Thongsong, Faculty of Tourism Development, Maejo - Chumphon University, e-mail: teacherhin@hotmail.com

องค์กร จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และครูภูมิปัญญาเพื่อสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และ (3) รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา “แหล่งท่องเที่ยว” ไปพร้อมกับการพัฒนาคนนำไปสู่การจัดการผลประโยชน์ในรูปแบบองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา และปรับภาพลักษณ์ใหม่ที่สร้างคุณค่าประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว สำหรับปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน ประกอบด้วย โครงสร้างองค์กรชัดเจน กลุ่มคนที่มีศักยภาพเพียงพอ มีองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ชุดความรู้และสร้างภาพลักษณ์หรือพัฒนาแบรนด์ของเรือใบพื้นบ้านเพื่อสร้างการรับรู้และจดจำ

คำสำคัญ : การอนุรักษ์ การฟื้นฟู เรือใบพื้นบ้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Abstract

This research aims to design knowledge packages and investigate conservative and restorative pattern of traditional sailing boat for ecotourism under “Value” concept, which Participatory Action is employed as the research methodology. Research tools consist of timeline setting for traditional sailing boat knowledge collection, SWOT for traditional sailing boat situational, environmental and potential analysis, and in-depth interview and participatory observation with 25 people of team leaders. The findings from this research comprise 3 parts: (1) knowledge packages of traditional sailing boat for ecotourism which were collected as a guidebook named “Chuk Bai Khuen Sao Song Lay Mae (Sailing into Lamae Sea)” (2) SWOT analysis results, which revealed that the potential community is ranked in the third level, indicating the community’s initiation with preparation and no tourist. This kind of community should have organizational management, learning center, and wisdom scholars in order to descending it to next generation, and (3) conservative and restorative pattern of traditional sailing boat for ecotourism of which a goal is to develop “Tourism Landmark” in accordance with human resources

development leading to benefit management in form of the organization for tourism and sport, and reimage it to build tourist experience value. The success indicators of traditional sailing boat conservation and restoration consist of obvious organizational structure, potential teamwork, supportive organization, knowledge package and image creation or brand development of traditional sailing boat to build awareness and recognition.

Keywords: Conservation, Restoration, Traditional Sailing Boat, Ecotourism

ความนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงทรัพยากร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการ ดูแล ตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน นำไปสู่หลักการที่สำคัญของการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในท้องถิ่น ความภาคภูมิใจในความเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว คุณภาพชีวิต และก่อให้เกิดความรู้และทักษะที่เพิ่มเติม (Dachanee Emphandhu, 2004: 20) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถือเป็นกระบวนการที่สร้างความเข้มแข็ง และเปิดโอกาสให้ร่วมคิดแผน ตัดสินใจ และเป็นผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดกระบวนการ จนเกิดผลลัพธ์ทางสังคมที่เรียกว่า “คุณค่า ”

คุณค่า คือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ หรือกิจกรรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าทางสังคม คุณค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวเพิ่มเติมว่า คุณค่าทางสังคมเกิดจากการดำเนินงานกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและพันธกิจขององค์กร มีกลไกการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์และช่วยให้การสื่อสารผลลัพธ์ทางสังคมเป็นไปอย่างชัดเจนขึ้น (Sal Forest , 2016: 2) คุณค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการพิจารณาความเหมาะสมของคุณค่าที่มอบให้แก่ลูกค้าและคุณค่าที่ได้รับจากการลงทุนธุรกิจ (Yang and Yang, 2011: 928) เกิดผลลัพธ์ในการจัดการ

ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านละแมที่เชื่อมโยงความผูกพันของคนในชุมชนและสังคมเครือญาติจากต้นตระกูลเดียวกันร่วมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเรือใบพื้นบ้านจนกลายเป็นประเพณี และพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวและกีฬา ดังนั้น การสร้างคุณค่าจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

ในอดีตพื้นที่อำเภอละแม จังหวัดชุมพร เคยมีการใช้เรือใบพื้นบ้านในชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลาย เช่น การประกอบอาชีพประมง การขนส่งสินค้า การคมนาคม เป็นต้น ปัจจุบันยังคงมีชาวบ้านในชุมชนที่มีประสบการณ์ใช้เรือใบพื้นบ้าน เพื่อการประมงชายฝั่ง รวมถึงจัดกิจกรรมแข่งขันเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา ด้วยลักษณะเฉพาะหรือความมีเอกลักษณ์ในตัวเองจึงมีการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจจัดตั้งชมรมในชื่อ “ชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแม” ประกอบด้วย เรือใบพื้นบ้าน จำนวน 13 ลำ โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่

1) กิจกรรมเปิดโลกทะเลจังหวัดชุมพร

2) จัดตั้งเรือใบพื้นบ้านโดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - ชุมพรเป็นที่ตั้ง “ชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแม”

3) เผยแพร่ข้อมูลผ่านคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพร “ชุมชนวิถีพอเพียงชุมพร” (Amnat Ruksapol et al, 2011) ซึ่งเป็นการรวมตัวเฉพาะกิจเพื่อประกอบกิจกรรมเท่านั้น ยังไม่ต่อเนื่องเป็นรูปธรรมหรือมีการสืบสานภูมิปัญญาเรือใบพื้นบ้านจนกลายเป็นประเพณี และพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวและกีฬา ดังนั้น การสร้างคุณค่าจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

คณะวิจัยมองเห็นความพร้อมของพื้นที่ทั้งทุนทางทรัพยากร และทุนทางสังคมบางส่วน จึงมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอำเภอละแม จังหวัดชุมพร ซึ่งมีภายใต้แนวคิด “จากคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่มูลค่าทางเศรษฐกิจ” โดยพัฒนาศักยภาพบุคลากรและองค์กรชุมชน วิเคราะห์สถานการณ์ซ่อนเร้น รวบรวมองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านระบบสื่อความหมาย และรูปแบบการอนุรักษ์ และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้วิธี

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระดมความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาสู่การพัฒนาให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมสาธารณะ เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬาในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและจัดทำชุดความรู้เรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

2. เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวภายในอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ใช้วิธีปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา คือ ชมรมเรือใบพื้นบ้านตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1) สมาชิกและคณะกรรมการบริหารเรือใบพื้นบ้านละแม จำนวน 20 คน เพื่อถอดบทเรียนสถานการณ์ ความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน และ 2) หน่วยงานภาครัฐและชุมชน จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยแม่โจ้ - ชุมพร และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลละแม สวนแตง ทุ่งคาวัด และพัฒนาชุมชนอำเภอละแม สำหรับให้แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา และกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เพื่อนำมาซึ่งชุดความรู้ในรูปแบบสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียน และเส้นแบ่งเวลา (Time Line) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ให้ความสำคัญกับคน เส้นทางของประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลา ประกอบด้วย 7 หัวข้อ ดังนี้ (1) ประวัติความเป็นมาเรือใบพื้นบ้านละแม (2) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

การเล่นเรือใบพื้นบ้าน (3) เคล็ดลับการแล่นเรือใบพื้นบ้าน (4) วิธีการต่อเรือ และส่วนประกอบของการทำเรือใบพื้นบ้าน (5) ความแตกต่างระหว่างเรือใบพื้นบ้านกับเรือประมงพื้นบ้าน (6) คุณค่าของเรือใบพื้นบ้านด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (7) กิจกรรมอื่น ๆ ที่สามารถต่อยอดได้

2) กำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านละแม โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานและองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ร่วมบูรณาการการทำงานและเพื่อผลักดันให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านอำเภอละแมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กรชุมชน

3) พัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านอำเภอละแม โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (SWOT Analysis) เพื่อเปิดเผยประเด็นปัญหาที่ซ่อนเร้น การใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับรูปแบบโครงสร้างองค์กรที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เป็นจริงของชาวบ้าน เป็นกรอบในการพัฒนาชุดความรู้ในรูปแบบคู่มือสื่อความหมายและการดำเนินงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ทุกภาคส่วนไปสู่การปฏิบัติ

4) การสะท้อนผล (Reflection) การนำผลการสังเกตและการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านอำเภอละแมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5) การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลอย่างเป็นระบบ และอภิปรายผลอ้างอิงหลักวิชาการให้เกิดแนวคิดหลากหลายและเป็นองค์ความรู้ใหม่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ การประชุมปฏิบัติการ (SWOT Analysis) และการสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วม และนำเสนอข้อมูลในรูปของการบรรยายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษา

1. ชุดความรู้เรือใบพื้นบ้านและการจัดทำสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยถอดบทเรียนสถานการณ์และความเป็นมาของกิจกรรมเรือใบพื้นบ้าน อำเภอละแม โดยการสัมภาษณ์และใช้เส้นเวลาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อพัฒนาเป็นชุดความรู้และนำเสนอในรูปแบบคู่มือสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 หัวข้อ สรุปประเด็นหลักดังนี้

1.1) ประวัติความเป็นมาเรือใบพื้นบ้านละแม

เดิมตำบลละแมเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอหลังสวน ต่อมายกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อ พ.ศ. 2545 ส่วนคำว่า “ละแม” สันนิษฐานว่า เกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่นริมอ่าวไทย ซึ่งมีภูเขาลูกหนึ่งตั้งอยู่ด้านตะวันออกของสถานีรถไฟละแม เมื่อมองจากชายทะเลก็มีลักษณะเหมือนหนูหมอบอยู่ ซึ่งตามพจนานุกรมเขมร คือคำว่า แลมห์ แปลว่า หนูผี จึงเป็นไปได้ว่าอดีตอาจมีคนไทยที่ย้ายลงมาจากทางเหนือหรือคนท้องถิ่นแถบนี้เป็นคนขอม พูดภาษาขอมหรือเขมร เรียกชื่ออำเภอตามรูปภูเขาที่เห็น ต่อมาเพี้ยนเสียงเป็น “ละแม” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับภาษาฝรั่งเศส ที่แปลว่า ทะเล แนวคิดการฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเกิดขึ้นจากนายอำเภอชลอศักดิ์ กลุ่มชาวบ้านผู้มีประสบการณ์แล่นเรือ และคณาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - ชุมพร ที่ต้องการร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงจัดให้มีกิจกรรมแข่งขัน ช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ในกิจกรรมงานเปิดโลกทะเล อำเภอละแม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จวบจนปัจจุบันผ่านงานเปิดโลกทะเลละแม จนกระทั่งกิจกรรมเรือใบพื้นบ้านกลายเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของอำเภอ

1.2) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการเล่นเรือใบพื้นบ้าน

มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กันกับเกาะแตนและเกาะสมุย รวมทั้งชุมชนอื่น ๆ ที่มีพื้นที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเล เพียงแต่ขาดการบันทึกและการศึกษาอย่างจริงจัง จึงทำให้เรือใบพื้นบ้านค่อย ๆ เลือนหายไป และเข้ามาแทนที่โดยเรือติดเครื่องยนต์ มีข้อสันนิษฐานว่าเรือใบพื้นบ้านได้รับอิทธิพลมาจากเรือสำเภาของจีนที่เข้ามาจอดพักบริเวณอ่าวหน้าทอนของเกาะสมุย ก่อนมุ่งสู่ปลายทางที่อ่าวบ้านดอน เพื่อบรรทุกสินค้าขึ้นฝั่งไปขายที่อำเภอไชยา ซึ่งความคล้ายคลึงที่เด่นชัดที่สุด คือ ขนาดใบเรือใหญ่กลางลำเรือที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมูเชิด ช่วยในการรับลมได้ดี และเลี้ยวกลับลำได้ง่ายขึ้น

1.3) เคล็ดลับการแข่งขันเรือใบพื้นบ้าน

คือการเรียนรู้ถึงดุลยภาพแห่งธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ "เรือเป็นดิน ทะเลเป็นน้ำ กระแสลมเป็นลม และคนเล่นเป็นไฟ" การเรียนรู้คือการรู้จักเรือของตนอย่างถ่องแท้ เรื่องน้ำคือการรู้จักทะเลว่าน้ำขึ้นน้ำลงเมื่อใด จะสู้คลื่นและกระแสน้ำอย่างไร เรื่องลม คือ ลม 8 ทิศ ต้องเรียนรู้การปรับใบเรือให้เข้ากับจังหวะตามธรรมชาติ และทิศทางของลม ส่วนไฟซึ่งเป็นธาตุสุดท้ายก็คือคน ซึ่งนอกจากมีความรู้ความชำนาญในการปรับดุลของธาตุทั้งสี่แล้ว ยังต้องมีจิตใจที่แน่วแน่ ทุ่มเท อดทน เด็ดเดี่ยว จึงจะทำให้สมบูรณ์ได้ สิ่งที่ช่วยให้เกิดสมาธิและกำลังใจก็คือการตั้งจิตอธิฐานก่อนการแข่งขัน ขอให้นางคงคาช่วยเปิดทางให้เรือแล่นไป" Phra Dang (as cited Sutthisak Graisonsutasinee, 1997: 3) อย่างไรก็ดี เทคนิคการเล่นเรือใบพื้นบ้านของผู้แข่งขันในกิจกรรมงานเปิดโลกทะเลแต่ละคนก็แตกต่างกัน ผู้เล่นต้องเรียนรู้การปรับใบเรือให้เข้ากับจังหวะตามธรรมชาติของลม เพื่อใช้ลมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด...รู้ฝืน รู้ผ่อน รู้หลบ รู้ตาม บางครั้งผู้เล่นอาจจะเล่นปาดหน้าเรือคู่แข่ง เพื่อเข้าไปใช้ใบเรือตนเองกันไม่ให้ลมผ่านไปถึงเรือคู่แข่ง อีกทั้ง กฎ กติกา มารยาท มีอยู่ว่า "แซงได้ ชนไม่ได้" ถ้าชนเรือคู่แข่งถือว่าแพ้ ดังนั้น วิธีการแก้คือต้องหักหลบให้ทัน แต่บางลำที่มีฝีมือก็อาจปาดกลับสลับกันไป ทำให้บรรยากาศการแข่งขันมีความสนุกสนานมากขึ้น

1.4) วิธีการต่อเรือ และส่วนประกอบของการทำเรือใบพื้นบ้าน

วิธีการต่อเรือ เป็นการสะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนโบราณได้เป็นอย่างดี ซึ่งการแข่งเรือ คำนึงถึงลักษณะโครงสร้างและคุณสมบัติ และส่วนประกอบหลัก ซึ่งประกอบด้วย กระดูกงู แผ่นกระดานเรือ หัวเรือและท้ายเรือ กงเรือ ราวซับ แคมเรือ กันเซ หางเสือ เสาใบเรือ และใบเรือ ดังนี้

1.4.1) ไม้สำหรับต่อเรือใบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ใช้ไม้ตะเคียนทอง ไม้เคี่ยม และไม้เทพทาโร ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นไม้เนื้อแข็ง แน่น ทนทานต่อแดด ลม น้ำทะเลและฝน เป็นไม้ซึ่งหาได้ในพื้นที่ตำบลละแม

1.4.2) หัวเรือเรียวแหลม ท้ายเรือมีลักษณะเป็นท้ายตัด เพรียวลม ตัวเรือทั้งหมดรวมทั้งกระดูกงูหรือโครงเรือไปจนถึง "กูด" หรือหางเสือทำด้วยไม้

1.4.3) ท้องเรือด้านนอกทาด้วยสีน้ำมันหรือสีย้อมไม้หรือแลคเกอร์ ช่วยให้ลื่นและแล่นได้เร็วขึ้น

1.4.4) “สายฮำ” หรือเชือกที่ใช้ยึดปลายด้านบนของไม้ขึงใบเรือหลักกับท้ายเรือ และ “สายเรียว” หรือเชือกที่ยึด กึ่งกลางไม้ขึงใบเรือหลักชิ้นล่างซึ่งทิ้งปลายไว้ให้ผู้เล่นใช้เป็นสายบังคับใบเรือ รวมทั้งเชือกที่ใช้ผูกส่วนต่าง ๆ ของเรือ ทำมาจากเชือกไนล่อน เพราะมีคุณสมบัติเหนียวทนทานใช้งานได้นาน และหาซื้อง่าย

1.4.5) การต่อเรือมีการนำตะปู และร้อยน๊อตยึดหลักเพื่อทำการประกอบลำเรือมาใช้ มีการนำใช้ไม้เหลาเป็นแท่งเรียว ๆ เล็ก ๆ ตัดปลาย เรียกว่า “ลูกสัก” โดยบากปลายด้านเรียวไว้ แล้วตอกลูกสักลงไปในแผ่นไม้สำหรับอุดรูน๊อตหรือตะปู เพื่อให้สามารถยึดชิ้นส่วนต่าง ๆ ของเรือให้มั่นคงยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในอดีตการต่อเรือทั้งลำไม่มีการนำตะปูมาใช้ แต่ใช้ “ลูกสัก” ตอกลงไปในแผ่นไม้ที่เจาะรู แล้วใช้ไม้ซีกชิ้นน้อย ๆ หรือ “ลิ่ม” ตอกยึดจากอีกด้านหนึ่งใช้ฝังลงไปในรอยบากของปลายลูกสัก มีข้อดี คือ สะดวกในการถอดซ่อม หรือบำรุงรักษาเรือ

1.4.6) การกำหนดสัดส่วนของตัวเรือและท้องเรือให้เหมาะกับความสูงของเสาใบหลักกลางลำเรือ ถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการต่อเรือแบบโบราณของเกาะแตน

1.4.7) ตัวเรือมีความยาว 5.5 เมตร ท้องเรือแคบและแหลมลึกลงไปนั้นมีพื้นที่น้อยในการวางหินถ่วงเรือ หรือ “อับเฉา” เพื่อปรับสมดุล เมื่อแล่นอยู่ในน้ำ เหตุนี้จึงต้องใช้เสากระโดงเรือที่สูง 5 เมตร เพื่อไม่ให้พลิกล่มได้ง่าย ใบเรือที่มีขนาดค่อนข้างเล็กตามความสูงของเสานี้จะช่วยให้เรือคล่องตัว บังคับง่าย และสู้คลื่นลมจัดได้แต่แล่นได้ไม่เร็วนัก (Amnoy Paenheluk and Boonphup, Interview: 2nd November 2010)

1.4.8) ใบเรือ เป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการแล่นเรือ ใบเรือมีหน้าที่เก็บลมเพื่อให้เรือมีกำลังแล่นสูงหรือแล่นได้เร็ว โดยใบเรือทำจากผ้าร่มมาตัดเป็นสี่เหลี่ยมคางหมูตามขนาดที่ต้องการ ส่วนล่างเสมอท้ายเรือ แล้วร้อยเชือกไนล่อนเพื่อยึดผ้าใบกับเพลาล่างและเพลาบน โดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุในการทำเพลา ปัจจุบันใช้ผ้าร่มเป็นใบเรือ เพราะเก็บลมได้ดี ทนทาน แห้งเร็ว เมื่อโดนฝนและน้ำทะเลที่ไม่เป็นริ้วรอยด่าง – ดำ อย่างไรก็ตาม การต่อเรือใบพื้นบ้าน อำเภอละแมในภาพรวมถือว่ามีข้อดีเรื่องการทำง่าย ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เรือมีความแข็งแรงและทนทาน ราคาไม่แพง สามารถใช้ทำการประมงขนาดเล็กได้ รวมทั้งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ไม่เหมือนใคร แต่มีข้อเสียของตัวเรือ

คือมีน้ำหนักมาก ขนาดใบเรือใหญ่เกินไป ทำให้ควบคุมยากเวลาลมแรง และเมื่อเรือล่มไม่สามารถกู้เรือหรือช่วยเหลือตัวเองได้ จำเป็นต้องมีเรือประจำการคอยช่วยเหลือ

1.5) ความแตกต่างระหว่างเรือใบพื้นบ้านกับเรือประมงพื้นบ้าน

รูปทรงเรือ เช่น ลักษณะท้องเรือประมงพื้นบ้านกว้างกว่าเรือใบพื้นบ้าน ท้ายเรือประมงพื้นบ้านจะมีอุปกรณ์สำหรับวางเครื่องยนต์ และขนาดเรือจะใหญ่กว่าเรือใบพื้นบ้าน ขณะที่ส่วนอื่น ๆ มีความคล้ายคลึงกัน สำหรับส่วนพิเศษของเรือใบพื้นบ้านคือ ใบเรือ ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการแล่นเรือใบ ทำหน้าที่เก็บลมเพื่อให้เรือมีกำลังแล่นสูงหรือแล่นได้เร็ว ขณะที่เรือประมงพื้นบ้านใช้เครื่องยนต์ในการแล่นหรือสัญจร

1.6) คุณค่าของเรือใบพื้นบ้านด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม เป็นเครื่องมือให้ประชาชนภายในท้องถิ่นดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะการสร้างความผูกพันของคนในชุมชนและเครือญาติ เนื่องจากกลุ่มที่แล่นเรือใบพื้นบ้านส่วนใหญ่มาจากต้นตระกูลเดียวกัน (ตระกูลนาคแก้ว) จึงเปรียบเสมือนเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจของชุมชนท้องถิ่น

ด้านวัฒนธรรม เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจนปัจจุบันกลายเป็นประเพณีของคนอำเภอละแม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มีมายาวนานแตกต่างจากที่อื่น สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณีแก่คนในชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวคือ กิจกรรมเรือใบพื้นบ้านอำเภอละแม จังหวัดชุมพร สามารถสร้างมูลค่าด้านเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะมีเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวเรือใบพื้นบ้านกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้ธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็เป็นกิจกรรมกีฬาทางน้ำที่ถือเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอละแม จังหวัดชุมพร

ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเล เนื่องจากการแล่นเรือใบพื้นบ้านใช้พลังงานลมแทนการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง ถือเป็นพลังงานทดแทนที่สะอาดปราศจากมลพิษทางน้ำ

1.7) กิจกรรมอื่น ๆ ที่สามารถต่อยอดได้

- การจัดทำโรงเรียนเรือใบพื้นบ้านละแม มีหลักสูตรการแล่นเรือใบเพื่อกีฬาและนันทนาการ
- การจัดทำของที่ระลึกในรูปของผลิตภัณฑ์เรือใบพื้นบ้าน (จำลอง)
- สร้างบทบาทใหม่ของเรือใบพื้นบ้าน ในรูปเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬาทางน้ำ
- เชื่อมโยงเรือใบพื้นบ้านกับแหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอและแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดชุมพร

จากชุดความรู้ข้างต้น สามารถนำประเด็นที่เป็นจุดแข็งมาออกแบบสื่อความหมายเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เรือใบพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักแก่เยาวชน ชุมชน และนักท่องเที่ยวมากขึ้น ประกอบด้วย เรื่องราวทั่วไปของชุมชน ภาพรวมวิถีคนกับเรือใบในชุมชนละแม ขั้นตอนและวิธีการต่อเรือใบพื้นบ้าน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : กำหนดหัวข้อเรื่องสื่อความหมาย ต้องการนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวคือ “การฟื้นฟู และอนุรักษ์เรือใบพื้นบ้าน”

ขั้นตอนที่ 2 : กำหนดเค้าโครงเรื่องการสื่อความหมายธรรมชาติรวมของเกาะพิทักษ์ คือ “ชักใบขึ้นเสา ล่องเลแม”

ขั้นตอนที่ 3 และ 4 แสดงผลในรูปแบบของการกำหนดรายละเอียดของการสื่อความหมายดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1: กำหนดหัวข้อเรื่องในการสื่อความหมายที่ต้องการนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 : กำหนดเค้าโครงเรื่องสื่อความหมายของเรือใบพื้นบ้านละแม

ขั้นตอนที่ 3 : วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมาย

ขั้นตอนที่ 4 : กำหนดแนวคิดหลักการสื่อความหมาย ประกอบด้วย ส่วน A: เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนและวิถีเรือใบพื้นบ้าน ส่วน B: ขั้นตอนและวิธีการต่อเรือใบพื้นบ้าน

ภาพที่ 1 : ภาพการแข่งขันเรือใบพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวละแม

ที่มา : Amnat Ruksapol and Nattawut Puttaraksa (2017)

2. ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (SWOT analysis)

ผลการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเปิดเผยประเด็นปัญหาที่ซ่อนเร้นของพื้นที่ทั้งด้านทรัพยากร บุคคล และทางสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับปรับโครงสร้างองค์กรและกำหนดรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน แสดงรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 : ผลการวิเคราะห์ SWOT เรือใบพื้นบ้าน อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
จุดแข็ง	**โอกาส**
- พบเห็นได้ยากในประเทศไทย - ใช้พลังงานลมในการแล่นและบังคับทิศทาง - ใช้วัสดุในท้องถิ่นในการต่อเรือ และมีผู้เชี่ยวชาญที่มีภูมิปัญญาการต่อเรือใบพื้นบ้านในพื้นที่ - มีจำนวนเรือใบพื้นบ้านเพียงพอต่อกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา	- องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้านท่องเที่ยวให้การขับเคลื่อน - มีแนวคิดการพัฒนาเรือใบพื้นบ้าน (จำลอง) เพื่อเพิ่มโอกาสการฝึกซ้อมแก่สมาชิกใหม่ เช่น เยาวชน นักศึกษา และผู้สนใจ - การสนับสนุนจากฝ่ายวิชาการในการพัฒนาเรือใบพื้นบ้านให้มีความโดดเด่นดึงดูดสายตานักท่องเที่ยว แต่ยังคงความดั้งเดิม - เรือใบพื้นบ้านเชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร
จุดอ่อน	**อุปสรรค**
- แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอละแมเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวภายนอกน้อย - ทำเลที่ตั้งของชมรมเรือใบพื้นบ้านไม่โดดเด่น - การดำเนินกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวไม่ต่อเนื่อง - สมาชิกชมรมขาดงบประมาณบำรุงรักษาเรือใบพื้นบ้าน และยังไม่สามารถสร้างรายได้อย่างชัดเจน - ไม่มีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวและการกีฬา - โครงสร้างองค์กรไม่เข้มแข็งเพียงพอต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและการกีฬา - ชุมชนไม่เห็นประโยชน์ที่ได้รับอย่างแท้จริง จึงยังขาดความร่วมมือในการพัฒนา	- มีนโยบายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมของหน่วยงานรัฐแต่การปฏิบัติยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร - งบประมาณในการสนับสนุนจำกัด - ข้อจำกัดด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ - ความร่วมมือในการดำเนินการจากหลาย ๆ ฝ่ายยังมีน้อยและไม่ต่อเนื่อง - นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นส่งผลให้มีเม็ดเงินภายนอกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นน้อย

จะเห็นว่าความพร้อมของพื้นที่ทั้งทุนทางทรัพยากร และทุนทางสังคมเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอำเภอละแม จังหวัดชุมพร มีศักยภาพจัดอยู่ในชุมชนระดับ 3 หมายถึง ชุมชนเพิ่งเริ่มต้น มีการเตรียมความพร้อม แต่ยังไม่มีนักท่องเที่ยวหรือมีนักท่องเที่ยวน้อยมาก ควรมีปรับโครงสร้างองค์กรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นจริงของชาวบ้าน มีทำเลที่ตั้งองค์กรที่เข้มแข็ง และยกระดับสมาชิกที่เชี่ยวชาญการแล่นเรือใบพื้นบ้านเป็นครูภูมิปัญญาให้ความรู้และฝึกทักษะ เพื่อสืบทอดสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเกิดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมขึ้น ควรนำแนวคิดทางวิชาการมาใช้ในการปรับโครงสร้างองค์กรการบริหารงานและรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดการมีส่วนร่วมและตรวจสอบการทำงานได้ รวมทั้งเพิ่มการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก หรือหน่วยงานภายนอกที่ต้องประสานความร่วมมือ ประกอบด้วย (1) ชื่อองค์กรและที่ตั้งสำนักงาน (ชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแม) (2) วัตถุประสงค์ขององค์กร (3) คุณสมบัติหรือที่มาของสมาชิก (4) คณะกรรมการ (5) ที่ปรึกษา (6) โครงสร้างการทำงาน และ (7) งบประมาณ สอดคล้องกับแนวคิด Amnat Ruksapol et al. (2017: 30) กล่าวโดยสรุปดังนี้

- โครงสร้างและบทบาทหน้าที่การทำงานของชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแม ประกอบด้วย ประธาน ที่ปรึกษา รองประธาน คณะกรรมการ เลขานุการ เหรัญญิก ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายธุรการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์

- วิสัยทัศน์เรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (หนึ่งเดียวในไทย สู่ศูนย์การเรียนรู้สืบสานประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน)

- แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กรและพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสนับสนุนชุดความรู้เรือใบพื้นบ้าน การใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา และการมีองค์กรสนับสนุนอย่างจริงจัง

- การจัดเก็บงบประมาณในการดำเนินการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน

3. รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเปิดเผยประเด็นปัญหาที่ซ่อนเร้น การใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยนำมาสังเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC: Appreciation – Influence Control (Teerapong Kaewhahong, 2000: 1) กำหนดรูปแบบการจัดการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา "แหล่งท่องเที่ยว" ไปพร้อมกับการพัฒนาคน การจัดการผลประโยชน์ในรูปแบบองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา และปรับภาพลักษณ์ใหม่ที่น่าสนใจ ซึ่งประกอบด้วย (1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A) (2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I) และ (3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) สรุปเป็นโมเดล ดังนี้

1) การสนับสนุนชุดความรู้เรือใบพื้นบ้าน ประกอบด้วย

1.2) การเชื่อมโยงชมรมรักษ์เรือใบโบราณละแมกับภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคหรือแนวทางการสร้างกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและการกีฬาร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาชมรมฯ ร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร และร่วมประชุมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

1.3) สร้างหลักสูตรการแล่นเรือใบพื้นบ้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรจุเป็นหลักสูตรแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการของเยาวชนและนักศึกษาในอนาคต ทั้งนี้นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ - ชุมพรร่วมเป็นผู้ทดลองเรียนหลักสูตรดังกล่าวเพื่อวิพากษ์และปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

1.4) รวบรวมชุดความรู้เรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว นิทรรศการ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เป็นต้น เพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและเผยแพร่ออนไลน์สู่สาธารณชน

1.5) จัดตั้งองค์กรเป็นศูนย์เรียนรู้เรือใบพื้นบ้าน ทำเลที่ตั้งติดกับชายฝั่งทะเลเหมาะสมต่อการเก็บเรือใบพื้นบ้านในช่วงที่ไม่มีกิจกรรม และสะดวกต่อการขนย้ายเมื่อมีการประกอบกิจกรรมแล่นเรือใบพื้นบ้าน

2) การบริหารจัดการองค์กรและพัฒนาศักยภาพบุคลากร ประกอบด้วยปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความเข้มแข็ง โดยคำนึงถึงกลุ่มคนที่มีศักยภาพเพียงพอและเหมาะสม ได้แก่

2.1) พัฒนาโครงสร้างเรือใบพื้นบ้านสำหรับฝึกซ้อมในรูปแบบเรือใบไฟเบอร์ที่มีลักษณะเสมือนของจริง แต่มีคุณสมบัติน้ำหนักเบา และสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายเพื่อการฝึกซ้อมของเยาวชน นักศึกษา และผู้สนใจ

2.2) จดทะเบียนองค์กรในรูปแบบที่สามารถรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้การส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬาอย่างจริงจัง

2.3) แผนและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนที่แสดงให้เห็นกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้าน

2.4) การเข้าร่วมองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร เพื่อการประสานความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย ในลักษณะ “พี่ดูแลน้อง เพื่อนดูแลกัน”

3) การนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา ประกอบด้วย

3.1) รูปแบบกิจกรรมและบริการที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การปรับภาพลักษณ์เรือใบพื้นบ้านใหม่ให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยนำอัตลักษณ์ความเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยนำเสนอสัตว์ใต้ท้องทะเลมาสร้างจุดเด่นบนใบเรือ และเพิ่มสีสันของตัวเรือให้ดูมีชีวิตชีวา (สดใส สดชื่น สร้างสรรค์ เสริมสร้างความรู้สึก น่าสนใจ มีสีสัน) โดยไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างดั้งเดิมของเรือใบพื้นบ้าน

3.2) พัฒนาเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางทะเลโดยใช้เรือใบพื้นบ้านเป็นตัวขับเคลื่อน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงเกษตร และเชิงสุขภาพ เช่น ถ้ำ - เขา - น้ำตก - ป่า - พรุ หรือท่องเที่ยวครัวเรือนพอเพียง เป็นต้น ภายในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร และอำเภอละแม โดยเฉพาะกิจกรรมดำน้ำชมปะการังบริเวณเกาะกรังแต้ม กรังแห้ง กรังเรือติด กิจกรรมตกปลา กิจกรรมตกหมึก และกิจกรรมชายฝั่งหน้าทะเลแม่โจ้-ชุมพร ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรในพื้นที่

3.3) เพิ่มรูปแบบการแข่งขันเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนรุ่นในการแข่งขัน และประเภทเรือในการแข่งขันที่สามารถดัดแปลงเรือประมงพื้นบ้านให้สามารถใช้ใบได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิก เพิ่มความหลากหลายของกิจกรรม

4) องค์กรสนับสนุนอย่างจริงจัง ประกอบด้วย

4.1) การส่งเสริมด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานชุมพร บริษัททัวร์และตลาดท้องถิ่น ในรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวอำเภอละแม เช่น ตลาดใต้เคี่ยม - บ่อน้ำร้อน ถ้ำเขาพลู - เรือใบโบราณ ชายหาดแม่โจ้ เป็นต้น

4.2) หน่วยงานภาครัฐ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - ชุมพร เข้ามาส่งเสริมการจัดทำผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว เช่น โปสการ์ด เรือใบพื้นบ้าน (จำลอง) พวงกุญแจ เป็นต้น

4.3) จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วม (MOU) กับองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และประสานแผนการพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.ละแม อบต.สวนแตง อบต.คันธุลี พัฒนาชุมชนอำเภอละแม) แผนพัฒนาจังหวัดชุมพร แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

4.4) มีการสนับสนุนของฝ่ายวิชาการในพื้นที่ เป็นการหนุนเสริมด้านวิชาการส่งเสริมการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นกระบวนการบริการทางวิชาการให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ได้แก่ มีการสำรวจความต้องการของชุมชน นักท่องเที่ยวและภาครัฐ เพื่อประกอบการกำหนดทิศทางและทำแผนพัฒนาเรือใบพื้นบ้าน การสร้างความร่วมมือ พัฒนาระบบและกลไก หรือกิจกรรมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการองค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

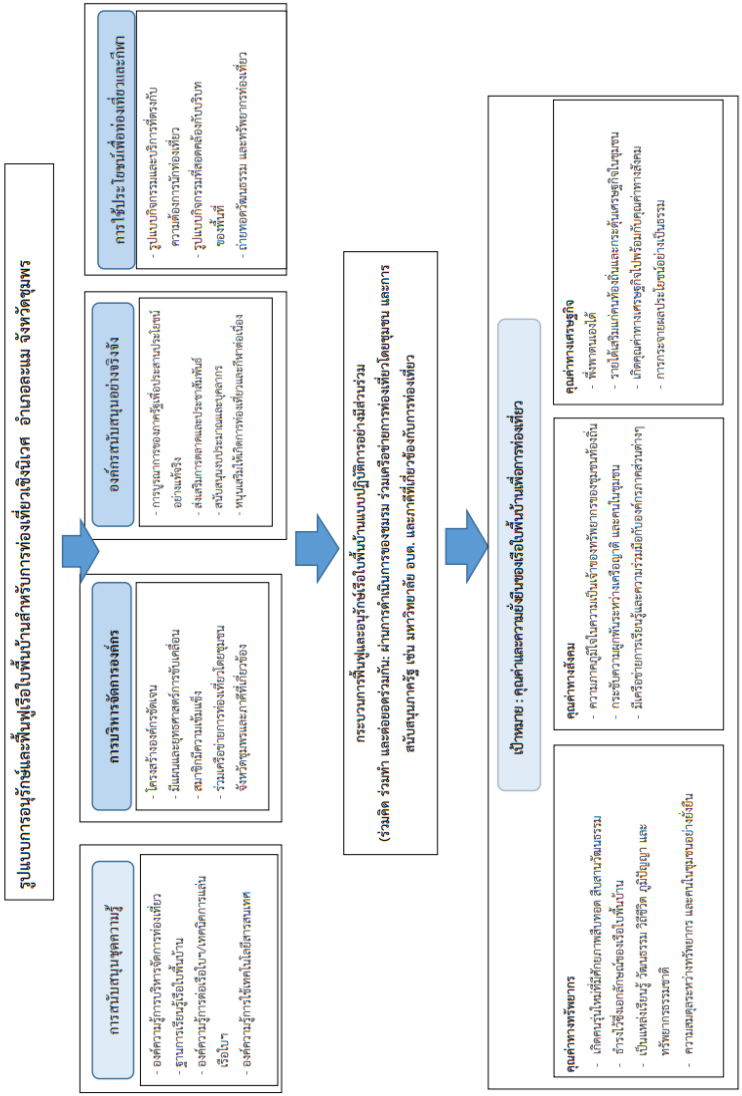

ภาพที่ 2 : รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

สรุป และอภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอละแม ประกอบด้วย การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด มีกลุ่มคนที่มีศักยภาพเพียงพอและเหมาะสม การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นและเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน การสนับสนุนของฝ่ายวิชาการในพื้นที่ การจัดการผลประโยชน์ในรูปแบบองค์กร และปรับภาพลักษณ์ใหม่ที่น่าสนใจ เกิดผลลัพธ์นำไปสู่คุณค่าทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากร รายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรมเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีเป้าหมายการดำเนินการเพื่อสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ใช้พลังงานสะอาดไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อมสามารถเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีเป้าหมายเพื่อคุณภาพและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม คุณภาพวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น และคุณภาพประสบการณ์นักท่องเที่ยว

2) ผลการศึกษา พบว่ารวมกลุ่มคนเป็นโครงสร้างจะสร้างการพึ่งพาตนเองได้ดีที่สุด กล่าวคือ สร้างกลุ่มคนที่มีศักยภาพเพียงพอและเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมเรือใบพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มคนที่มีภูมิปัญญาการต่อเรือ กลุ่มคนที่แล่นเรือได้ กลุ่มคนที่ซ่อมแซมและตกแต่งเรือ (เย็บใบเรือ ทาสีเรือ และวาดภาพบนใบเรือ) มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน (สมาชิกชมรม ร้านค้า ร้านอาหาร และที่พัก) เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมกับคุณค่าทางสังคม และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการรวมพลังของกลุ่มคนที่มีความสามารถ ทักษะ ความรู้ และความคิด หรือขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ถือเป็นหนทางในการสื่อสารกับระดับนโยบายถึงรูปแบบและวิธีปฏิบัติ หรือแนวทางในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) โครงสร้างองค์กรชัดเจน และมีทำเลที่ตั้งเหมาะสม จากองค์ประกอบหลักของการปรับโครงสร้างองค์กรเรือใบพื้นบ้านละแม คือ การขับเคลื่อนกิจกรรมเรือใบพื้นบ้าน ผู้นำองค์กรที่เป็นนักคิด นักประสานงานทั้งภายในองค์กรและภายนอก สมาชิกมีความเข้มแข็ง และสถานที่ตั้งองค์กรเหมาะสมต่อการดำเนินการกิจกรรม และเอื้อต่อการเข้าชมของนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันมีที่ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร

4) มีองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง หมายถึง การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ องค์กรภาครัฐสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม (Benjamas Na thongkaew et al. 2017: 121) ดังนั้น จึงมีกระบวนการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วม (MOU) กับองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และประสานแผนการพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.ละแม อบต.สวนแตง อบต.คันธุลี พัฒนาชุมชนอำเภอละแม) แผนพัฒนาจังหวัดชุมพร แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

5) มีการสนับสนุนของฝ่ายวิชาการในพื้นที่ เป็นการหนุนเสริมด้านวิชาการส่งเสริมการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นกระบวนการบริการทางวิชาการให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ได้แก่ มีการสำรวจความต้องการของชุมชนและภาครัฐ เพื่อประกอบการกำหนดทิศทาง และทำแผนพัฒนาเรือใบพื้นบ้าน การสร้างความร่วมมือ พัฒนาระบบและกลไก หรือกิจกรรมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการองค์ความรู้การบริหารจัดการท่องเที่ยว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

6) สร้างภาพลักษณ์หรือการพัฒนาแบรนด์ของเรือใบพื้นบ้าน ถือเป็นเข็มทิศของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่สร้างการรับรู้ที่โดดเด่น มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนแก่แหล่งท่องเที่ยว (Ask Pattaratanakun, 2013: 28) ดังนั้น ควรมีการพัฒนาภาพลักษณ์หรือแบรนด์เรือใบพื้นบ้านที่ตรงกับความต้องการนักท่องเที่ยว แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดเกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ ขณะเดียวกันควรเป็นรูปแบบกิจกรรมเรือใบพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่กระชับความผูกพันระหว่างเครือญาติ ความสามัคคีกันของคนในชุมชน และความภาคภูมิใจในความเป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์และกรุณาอย่างสูงจากสมาชิกชมรมเรือใบโบราณละแม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่น (สกว.) ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างคุณค่าการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

References

Amnat Ruksapol Benjamas Na Thongkaew, Jutamas Phengkona and Boonsin Jittapraphan. (2017). Marketing Strategy Development of Community-Based Tourism Looping System in Chumphon Province. *Area Based Development Research Journal, 9(2), 106-121.* Retrieved from https://www.tci-thaijo.org/index.php/ abcjournal/article/view/95446. (In Thai)

_____. (2011). *The Development Potential of Community organization to Conservative traditional sailing boat for tourism in Lamae district, Chumphon province.* Maejo- Chumphon University. (In Thai)

Ask Pattaratanakun. (2013). *Marketing Genius.* Faculty of Commerce and Accountancy Count unit. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)

Benjamas Na Thongkaew, Amnat Raksapol, Jutamas Phengkona and Boonsin Jittapraphan. (2017). Potential and Guidelines for Tourism Development in Khanthuli Sub-district, Suratthani Province. *Area Based Development Research Journal, 9(2), 106-121.* Retrieved from https://www.tci-thaijo.org/index.php/ abcjournal/article/view/95446. (In Thai)

Dachanee Emphandhu. (2004). *Final Report Master plan for Nature Tourism Development Looping system at Chiang mai Province.* The faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok. (In Thai)

Nabin Paudyal. Value of Tourism. [Online]. Available from http://www.lifehack.org/359773/10-reasons-why-traveling-the-best-form-education). [2019, Jan 21].

Sal Forest. (2016). How to Create Shared Value: CSV?. Retrieved from http:// www.salforest.com/products-services/workshop/how-to-create-csv. (In Thai)

Sutthisak Graisonsutasinee. (1997). *Koh Tan when the boat leaves the wind.*

Teerapong Kaewhahong. (2000). *Strengthening process of Local community civil society.* (3rd edition). Khon Kaen: International Finance. (In Thai)

Weerapol Thongma and Prajet Amnat. (2004). *The result from Tourism of Activity to the People in Maeram Subdistrict, Maerim District, Chiang mai Province.* Maejo University. (In Thai)

Yang,C.C. and Yang, K.J. (2011). *An Integrated Model of Value Creation Based on the Refined Kano's Model and the Blue Ocean Strategy.* Total Quality Management, 22(9): 925 – 940.

Interview

Amnoy Paenheluk and Boonphup (Interviewee) Benjamas Na thongkaew (Interviewer). at Nongbua village, Lamae Subdistrict, Lamae District, Chumphon Province. 2nd November 2010.

Received: July 3, 2019
Revised: August 15, 2019
Accepted: August 15, 2019